

УДК 336.7

Стещенко О.Д.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління державного і корпоративного управління
Українського державного університету залізничного транспорту

Бугайова І.О.
магістр
Українського державного університету залізничного транспорту

ПРОБЛЕМИ СТРАХУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено суттєвий зміст поняття «ризик», зокрема у контексті банківського бізнесу. Розглянуто сутність процесу управління банківськими ризиками. Виділено основні методи управління банківськими ризиками. Проаналізовано результативність використання страхування як ефективного інструменту управління ризиками банків. Проведено угруповання банківських ризиків із метою страхового захисту.

Ключові слова: ризик, банківський ризик, страхування, система управління банківськими ризиками, страхування банківських ризиків.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано сущностное содержание понятия «риск», в частности в контексте банковского бизнеса. Рассмотрена сущность процесса управления банковскими рисками. Выделены основные методы управления банковскими рисками. Проанализирована результативность использования страхования как эффективного инструмента управления рисками банков. Проведено группирование банковских рисков с целью страховой защиты.

Ключевые слова: риск, банковский риск, страхование, система управления банковскими рисками, страхование банковских рисков.

ANNOTATION

The article examines the essential content of the concept of "risk", in particular in the context of the banking business. The essence of the bank risk management process is considered. Separated basic methods of bank risk management. Analyzed the effectiveness of the use of insurance as an effective tool for risk management of banks. Conducted grouping of banking risks for the purpose of insurance protection.

Key words: risk, bank risk, insurance, banking risk management system, bank risk insurance.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У процесі своєї роботи банки майже завжди вдаються до послуг страхових компаній. Їхня діяльність, як і будь-якого суб'єкта господарювання, неминуче пов'язана з ризиками майнових утрат. Банківський сектор сьогодні займає значне місце у сфері економічних відношень. Особливості банківської діяльності стали причиною розвитку окремого напрямку в системі гарантованого захисту – страхування банківських ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблемні питання страхування банківських ризиків досліджувалися відомими українськими та закордонними науковцями, серед яких: О.І. Лаврушин, Н.І. Валенцева, В.В. Вітлінський, О.С. Коваленко, В.М. Фурман, Н.В. Соловей та ін. Проте багато питань стосовно банківських ризиків потребують теоретичного та практичного дослідження.

Формулювання цілей статті (постанова завдання). Метою статті є дослідження проблем організації страхування банківських ризиків у сучасних умовах економічного середовища, виявлення проблем та тенденцій страхування банківських ризиків, головних особливостей банківського страхування, врегулювання несприятливих випадків, договорів страхування банківських ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Практично вся діяльність кредитних організацій проходить в економічному середовищі, яке підлягає впливу широкого спектра підприємницьких ризиків. Під час планування фінансово-кредитних операцій банку доводиться приймати рішення за основними параметрами угоди в умовах невизначеності, що є передумовою ризику зіткнення інтересів клієнтів і самої кредитної організації, призводить до її природного або штучного спотворення, виникає неясність і невпевненість в отриманні очікуваного результату, отже, виникає ризик.

Термін «ризик» має досить давню історію. У початковому своєму тлумаченні, запропонованому ще Гомером, він позначався як «небезпека лавірування між скель». Пізніше його використовували стосовно страхування майнових цінностей. Так, перші договори про колективну компенсацію збитків, пов'язаних із ризиком загибелі або пошкодження суден під час перевезення вантажів, були записані в третьому тисячолітті до нової ери у Фінікії. У законах Хамурапі передбачалася необхідність укладення угод між учасниками торгових караванів на предмет відшкодування втрат, пов'язаних із ризиком пограбування або нападом розбійників [1].

Однозначного розуміння сутності ризику досі не існує. Пов'язано це з тим, що явище має кілька реальних основ. Окрім того, ризик завжди залежить від суб'єкта і рішень, який той приймає, оцінюючи як імовірності настання можливих подій, так і величину їх наслідків.

Сучасні теорія і практика управління ризиками зараз розвиваються у ставленні до ризику не тільки як до небажаної властивості невизначеності майбутніх подій, а й як до джерела нових прибуткових очікуваних можливостей. Таким чином, ризик можна трактувати й як можливість будь-якого результату ситуації.

У банківській практиці під ризиком традиційно розуміють небезпеку (або можливість) утрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або визначення додаткових витрат у результаті здійснення певних фінансово-кредитних операцій. В офіційному документі Базельського комітету з банківського нагляду визначення ризику відсутнє. У Положенні «Про організацію внутрішнього контролю в банках» під ризиками банківської діяльності розуміється можливість (ймовірність) понесення кредитною організацією втрат і (або) погіршення ліквідності внаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних із внутрішніми чинниками (складність організаційної структури, рівень кваліфікації службовців, організаційні зміни, плинність кадрів і т. д.) і (або) зовнішніми чинниками (зміна економічних умов діяльності кредитної організації, технології, що застосовуються, і т. д.) [2].

Сучасна діяльність комерційних банків піддається впливу безлічі ризиків, а саме зниженню інвестиційного рейтингу країни, зміні кон'юнктури на світових ринках, характеру зростання національної економіки, перетіканню фінансових ресурсів з однієї галузі в іншу або зниженню потреб у фінансових ресурсах. І це тільки деякі з чинників, що істотно впливають на банківський бізнес.

Саме тому, відповідно до Стратегії розвитку банківського сектору України на період до 2020 р., «основним змістом нового етапу в розвитку банківської сфери має стати підвищення якості банківської діяльності, що включає розширення складу банківських продуктів і послуг та вдосконалення способів їх надання, забезпечення довгострокової ефективності та стійкості бізнесу. У результаті кредитні організації в усьому зростаючій мірі будуть орієнтуватися на довгострокові результати діяльності та більш раціональне ведення бізнесу, побудову та використання ефективних систем управління, включаючи управління ризиками» [3].

Під системою управління банківськими ризиками слід розуміти науково-методичний комплекс заходів з управління кредитною установою, що спрямований на виявлення та оцінку ризику, який використовує специфічні прийоми і методи з метою створення умов для сталого функціонування банку, максимізації власного капіталу, виконання вимог клієнтів і партнерів та забезпечення прибутковості його діяльності. Побудова адекватних дійсності систем управління ризиками в банках є необхідною і достатньою умовою його успішного функціонування. Отже, на шляху до досягнення зазначеної мети розроблення й впровадження нових засобів і методів управління ризиками виконують одну з основних функцій.

До основних методів управління ризиками відносять лімітування, резервування, хеджування, страхування, диверсифікацію й оптимізацію (рис. 1).

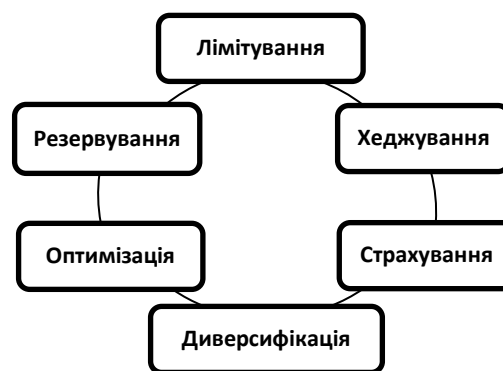

Рис. 1. Методи управління ризиками

Однак в останні роки особливу увагу ризик-менеджерів і керівництва кредитних установ зосереджено на страхуванні. Використання сучасних страхових інструментів дає змогу скоротити можливі збитки, які кредитні установи, незважаючи на вжиті заходи безпеки та наявні процедури контролю, несуть у своїй професійній діяльності.

Але на протязі останнього періоду в Україні спостерігається поліпшення у взаємовідносинах між страховими компаніями і банками. Зростання популярності страхування в банківському секторі зумовлене кількома причинами. Однією з них є збільшення страхового поля, тобто зростання числа банків та їх активів і капіталів, обсягів операцій. Інша причина, яка змушує банки вдаватися до страхування, – збільшення частоти та розширення кола ризиків, зростання обсягів збитків від різних протиправних дій.

Багато ризиків комерційних банків не мають відображення в «класичних договорах страхування», що відображене у суті їхньої діяльності, й управляються способами, відмінними від загальноприйнятих. Угрупування банківських ризиків у порядку збільшення їх прийнятності для страховиків запропоновано на рис. 2.

До неприйнятних ризиків у повному обсязі можна віднести репутаційні і стратегічні банківські ризики. Отримання збитків по них у

Рис. 2. Угрупування банківських ризиків для страховиків

силу їх природи може бути зумовлене тільки системним неадекватним менеджментом банку, але ніяк не надмірною довірою і помилками. Чи не є прийнятними операційні ризики, пов'язані з неналежною організацією діяльності, недосконалістю організаційної структури банку. І ризик ліквідності, оскільки він так чи інакше є остаточною проявом усіх інших ризиків, адміністрування яких у цілях отримання доходу становить предмет банківського бізнесу.

Не можуть розглядатися як прийняті для страхування частини процентного ризику, які пов'язані з розбіжністю строків погашення зобов'язань і вимог банку, а також операційні і правові ризики (наприклад, порушення законодавства, звичаїв ділового обігу і договірних зобов'язань) відповідно до принципу неприпустимості страхування протиправних і антипублічних інтересів. Усі інші ризики тією чи іншою мірою є прийнятними для страхування.

Таким чином, існуюча система української страхової справи і страхових послуг, які пропонуються сьогодні у сфері банківського страхування, дає змогу виділити дві групи елементів системи страхування ризиків комерційних банків. Перша охоплює об'єкти страхування і страхові ризики, загальні для будь-яких підприємств і організацій, що здійснюють підприємницьку діяльність, а саме страхування будівель, майна, оснащення від поломки, пошкодження, загибелі або втрати у зв'язку з пожежами, вибухами, затопленням, розкраданнями, технічними несправностями та іншими подіями. Сюди відносять й особисте страхування життя і здоров'я співробітників банку.

До другої групи належать такі об'єкти і страхові ризики, за якими необхідність страхового захисту пояснюється специфікою банківської діяльності як особливого виду підприємництва. Ця група страхових операцій, своєю чергою, може бути розділена на низку операцій, пов'язаних із наданням захисту щодо банківських цінностей та іншого майна банків:

1) від шахрайства із використанням пластикових карт у банківській сфері;

2) у сфері страхування активних банківських операцій (видача кредитів, придбання облігацій та ін.);

3) під час здійснення пасивних операцій банку (банківських вкладів).

Необхідність страхування специфічних банківських ризиків дуже доречно, при цьому складність цієї групи видів страхування не є приводом для відмови від укладення відповідних договорів, а вимоги повідомити страховику відомості, що становлять комерційну та іншу таємницю банку, не повинні розглядатися як економічне шпигунство. Значною мірою цьому сприяють відносно високий ступінь прозорості їхньої діяльності, трансформації у сфері банківської конкуренції, прагнення підвищити імідж кредитної установи і розширення кола ризиків,

що завдають збитків, з одночасним збільшенням імовірності їх виникнення.

Слід зазначити, що в основі договорів страхування є загальні зобов'язання зі страхового забезпечення страхувальника (Bankers Blanket Bond – BBB). Умови такого страхування покривають спектр основних ризиків, пов'язаних із майном банку і його операціями, зокрема:

1) ризиків, пов'язаних із нелояльністю власного персоналу;

2) ризиків фізичної загибелі або пошкодження цінного майна в приміщенні банку за будь-яких причин, у тому числі й у результаті пограбування або крадіжки зі зломом;

3) ризиків, пов'язаних із перевезеннями цінного майна, здійснюваними самим банком або інкасаторською компанією;

4) ризиків виконання банком операцій на підставі підроблених письмових документів, довідочек, інструкцій;

5) ризиків здійснення операцій із документарними цінними паперами, які можуть виявитися підробленими, і прийому фальшивих банкнот і монет;

6) ризиків заподіяння шкоди приміщенню і внутрішньому стану банку в результаті протиправних дій третіх осіб, вандалізму.

Зараз комплексне страхування банків є досить гнучким і мобільним продуктом, який шляхом внесення доповнень може бути «підігнаний» під індивідуальні особливості конкретного банку-страхувальника. Сьогодні, на жаль, не впроваджено жодних комплексних продуктів, якісно орієнтованих на банківську діяльність.

До основних переваг страхування кредитних ризиків стосовно страхових компаній можна віднести такі: можливість створення ширшої клієнтської бази; впровадження нових продуктів, які раніше були неконкурентоспроможні через високу собівартість; скорочення частки витрат з організації продажу страхових послуг; збільшення ефективності роботи агентської мережі; отримання більш повної інформації про клієнтів.

Страхування ризиків банківської діяльності розвивається в Україні із труднощами внаслідок низької чинників. Перш за все це відсутність будь-якої державної політики у сфері регулювання банківських ризиків через інститут страхування. Незважаючи на те що більшість українських страхових компаній сьогодні пропонує комерційним банкам той чи інший набір страхових послуг, комплексний захист від банківських ризиків в Україні готові надавати далеко не всі страховики. Крім того, в Україні немає сюрвеєрів, які могли б грамотно оцінити ступінь ризику банківської діяльності. Їхні послуги оплачуються досить високо, і більшості вітчизняних банків вони не по кишені.

Зважаючи на вищезазначені причини, під час управління власними ризиками вітчизняні банки вдаються до інструменту страхування досить рідко і лише тоді, коли їхня діяльність припадає під загрозу шахрайських дій.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, характер обговорюваних останнім часом питань у банківському підприємстві як мінімум указує на можливість другої хвилі кризи, що в умовах триваючої інтеграції українських банків у світову валютно-кредитну систему, появи нових фінансових інструментів, недосконалість чинного банківського законодавства, відсутність механізмів мінімізації ризиків ставлять під загрозу стабільне функціонування фінансової системи країни у цілому. Саме тому настільки важливим є рішення комерційними банками проблем, пов'язаних із побудовою ефективних систем управління ризиками, що дасть змогу їх керівництву створити необхідну «подушку безпеки» для бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Радзіховська Л.М., Івашук О.В. Сутність поняття «економічний ризик»: ретроспектива та сучасність. Економічна теорія та історія економічної думки. 2015. С. 4–7. URL: http://soskin.info/userfiles/file/2015/7-8_1/Radzhovska_Ivashchuk.
2. Землячова О.А. Організація страхування банківських ризиків. Економічна наука. 2015. С. 139–143. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2015/30.
3. Кузьменко О.Г. Банківське страхування: тенденції і проблеми розвитку. Банківська справа. 2012. С. 298–306. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/52269/7/Kuzmenko_Bankivske_strakhuvannia.

REFERENCES:

1. Radzhovskaya L. M., Ivashchuk O. V. The essence of the concept of "economic risk": retrospective and modernity / L. M. Radzhovskaya, O. V Ivashchuk // Economic Theory and History of Economic Thought. – 2015 – pp. 4-7. – Access mode: http://soskin.info/userfiles/file/2015/7-8_1/Radzhovska_Ivashchuk.
2. Zemlychova O. A. Insurance Banking Insurance / O. Zemlychova // Economic Science. – 2015 – P. 139 – 143. – Mode of access: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2015/30.
3. Kuzmenko O. G. Banking insurance: trends and problems of development / O. G. Kuzmenko // Banking. – 2012. – P. 298 – 306. – Access mode: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/52269/7/Kuzmenko_Bankivske_strakhuvannia.

Steshenko O.D.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management of State
and Corporate Finances,
Ukrainian State University of Railway Transport*

Buhaiova I.O.

*Master,
Ukrainian State University of Railway Transport*

PROBLEMS OF BANK RISK INSURANCE

The article deals with the organization of banking risks insurance. The evolution of the definition of the economic category of “risk” is considered, in particular, according to the practice of banking. It was determined that the active introduction of information technologies in the banking sector leads to the emergence of a completely new sphere of risks that can have a negative impact on the process of the economic activity of banks.

The essence of risk management in the banking sector is investigated. Basic risk management techniques are distinguished. The forms of interaction between banks and insurance companies that differ in the level of integration, as well as in the volume of operations, highlighted the positive features of this interaction. A grouping of banking risks was carried out in order to increase their acceptability for insurers. Two groups of elements of the system of insurance of risks of commercial banks are proposed in accordance with the modern conditions of functioning of the Ukrainian insurance system. It was determined that the insurance of banking risks is most appropriate to apply to prevent the influence of uncontrollable factors on banking activities. Analysed the basis of the condition of comprehensive insurance of banks against crimes and those that damage the bank unlawful or erroneous other actions of staff and the third parties and a number of other operational risks. The main advantages of insuring credit risks from the point of view of the activities of insurance companies are considered. The necessity of the most important element in the process of concluding an agreement of the Second World War (Bankers Blanket Bond) – the previous insurance expertise of surveyors is described. On the basis of the conducted research, problems that prevent the harmonious development of the interaction of insurance companies and banking institutions are highlighted. The conditions for the improvement of the most promising modern types of bank insurance, in particular, insurance against computer crime, professional liability insurance, are defined. It was concluded that based on the growth rate of development of the banking system of Ukraine and its integration into the international banking system, in the near future, significant demand of Ukrainian banks for comprehensive insurance of banking risks can be predicted.